

**Fredrikforsin (Leineperin) ruukki
Kullaa**

Matkakertomus 19.12.1986

Katselmuksessa mukana: kunnanjohtaja Tapani Rihtimäki, Reijo Tupala ja Heikki Hänninen museovirastosta.

Sää ei suosinut katselmusta, sillä pakkasta oli parikymmentä astetta ja tuuli voimakkaasti. Tämän sekä käytettävissä olleen ajan vähyyden takia tarkastelimme ainoastaan kiireisimpiä korjaustöitä vaativat kohteet, vasarapaja- ja masuunirakennukset.

Fredrikforsin suurehko vasarapaja on rakennettu kahdessa vaiheessa. Vanhempi punatiilinen osa on rakennettu aikaisempien pajojen paikalle noin 1860. Vuonna 1883 rakennusta laajennettiin slagitiiliolosilla, joihin sijoitettiin mm. ennen ylempänä joen varrella ollut manufaktuuripaja. Rakennuksen ulkoarkkitehtuurin yleisasu on uusromanttinen, hallitsevana yksityiskohtana ovat kapeat yläosastaan pyörökaariset kolmen ikkunan ryhmät rakennuksen kolmella sivulla. Neljännellä sivulla virtaakin Kullaanjoki. Vuonna 1919 paja muutettiin sahasi. Tältä ajalta ovat peräisin puinen välipohja, siirretty sahalaitteisto, pieni vesivoimalaitos ja kaksi turbiinia. Rakennuksen koskenpuoleisen (pohjoisen) julkisivun aukotus muutettiin kokonaan. Rakennuksen sekä itäisen että läntisen päätyjulkisivun aukotus muutettiin sahan ja sähkölaitoksen tarpeitten mukaisiksi.

Rakennuksen itäpääty on halkeillut, paikoin pahastikin painunut sekä kaatumassa rakennuksesta ulospäin.

Tämä pääty on rakennettu slagitiilestä. Keskellä sijaitseva kaari-ovi, vasemmanpuoleiset kaari-ikkunat sekä päätykolmion kaari-ikkunat ovat alkuperäiset. Vasemman(kosken) puoleiset kolmikaari-ikkunat on muutettu sahan tultua suorakulmaiseksi tukinnostoaukoksi.

Pahimmat vauriot ja liikkeet ovat keskioven (jäänyt tarpeettomaksi, välipohja esteenä) ja tukinottolaitteen aukon alueella ja niiden yläpuolisen päätyrakenteiden osalla.

Tukkikouru on poistettu ja sen paikalle on ajettu täytemaata. Päädyn halkeileminen ja liikkeet ovat tapahtuneet aiemmin hitaasti ja pitkien aikojen kuluessa ja rakenteita on paikkailtu sitä mukaa. Ovien ja tukkiaukon välisen seinärakenteen vajoamisen on katsottava aiheutuneen siitä, että tukkikourusta virtaava vesi on huuhdellut peruskivien alla olevasta maasta hienoaainesta siinä määrin, että kyseiset liikkeet ovat päässeet tapahtumaan. Nytemmin liikkeet tapahtuvat lähinnä maapohjan routimisesta johtuen. Seinä on liikkunut aivan viime vuosina niin, että koko pääty tai osa siitä voi koska tahansa kaatua ulospäin ja muu osa rojahtaa alas. Huomattakoon, että päätyrakenne on itsenäinen l. kattorakenteet eivät, kuten ei välipohjakaan tukeudu siihen.

Kävimme läpi kuinka päätyseinä voidaan ensihätään ankkuroida sivuseiniin. Jatkossa voidaan samalla menetelmällä yrittää varovaisesti vetää kallistunutta päätyä alkuperäiselle paikalle. Seinä ankkuroidaan paikalleen ja osittain puretut kohdat muurataan umpeen. Samoin täytyy muurata halkeamat umpeen. Tässä yhteydessä olisi varauduttava myös perustusten vahvistamiseen, jotta päätyseinä ei jatkossa pääsisi liikkumaan. Ennen perustusten vahvistussuunnitelmia olisi selvitettävä pohjasuhteet.

Masuunin vanhimmat osat lienevät vuodelta 1826, mutta se rakennettiin uudelleen ja korotettiin 1861. Rakenteellisesti Fredriksforsin masuuni on mielenkiintoinen. Alaosa on luonnonkiveä, hormirintoja kaksi. Viitisen metriä korkean kiviosan yläpuolella on noin kolme metriä korkea, hiekalla täytetty hirsikehikko. Piipun yläosa (noin 5 m korkea) on vapaasti seisova. Masuunikaasun talteenottoaukkoja on kuusi. Ajosilta on johtanut pohjoisesta alemmalle tasolle hirsikehikon päälle (masuunin alkuperäinen korkeus).

Kattorakenteet on uusittu 1976. Masuunin piippu on toiminut vesisäiliönä 1917-45. Tältä ajalta ovat piippuun valetut välipohjat, muuten alkuperäisessä asussaan.

Tarkastelussa ei havaittu sellaisia vaurioita, jotka olisivat johtuneet perustusten painumisista tai muusta perusmaasta johtuvasta liikkumisesta. Mikäli haltuaan tarkempi selvitys perustuksista tai perustamistavasta olisi tehtävä pohjatutkimuksia koekuopista käsin.

Masuuni on rakennettu muotoonhakatuista harmaakivistä, ja sidottu ankkuriraudoin muurin sisäosan kanssa. Masuunia rakennettaessa on kivien paikalleenasennuksessa käytetty kiilakiviä. Kiviseinissä on tapahtunut melkoisia kivien liikkumisia aiheuttaen paikoin seinän pullistumia. Lounaisnurkka on jouduttu jossain vaiheessa sitomaan vaakasuorin teräksin. Kivien liikkeet johtuvat ensisijaisesti rakenteisiin joutuneen veden jäätyminen ja sulamisen aiheuttamista liikkeistä sekä ankkurirautojen pettämisestä ruostumisen heikentäminä.

Harmaakivimuurissa esiintyy lisäksi vaurioita länsi- ja erityisesti pohjoissivulla, jotka johtuvat rinnan palkkeina käytettyjen valurautapalkkien ruostumisesta, taipumisesta ja jopa pois paikaltaan luiskahattamisesta. Taipumat ovat pohjoissivulla olleet niin suuria, että harmaakivilohkareet ovat lohkeilleet niihin kohdistuneista jännityksistä. Harmaakivimuurin korjaaminen olisi suoritettava vaiheittain, jolloin välittömiä toimenpiteitä vaativat korjaustoimenpiteet tehtäisiin heti ja laadittaisiin seurantaohjelma, jolla selvitetäisiin jatkossa muurikivien liikkeitä ja kohdistettaisiin tarvittavat toimenpiteet jatkossa muurissa tapahtuvien liikkeiden mukaisesti.

Välittömiä toimenpiteitä olisivat: pohjoissivulla rinnan olevien valurautapalkkien ja yläpuolisten kivrakenteiden vahvistaminen ja korjaaminen, ankkuri- ja vaakasuorien siderautojen tarkistaminen ja lisääminen tarpeen mukaan kaikilla sivuilla ja kivien paikalleenkiilaus sekä pysyvän seurantajärjestelmän rakentaminen.

Samoin välittömiin toimenpiteisiin kuuluu harmaakivimuuriosan yläpuolella olevan hirsikehikon korjaus. Hirsikehikon luoteisnurkan salvos on auennut hälyyttävällä tavalla. Toimenpiteenä olisi välittömästi poistaa täyte hirsikehikosta ja korjata se tarvittavin osin. Koska emme päässeet tarkastamaan tilannetta tasanteelta käsin, vaan jouduimme perehtymään asiakirjojen ja maanpinnalta ulkoapäin tapahtuneen katselun avulla tähän rakennuksen osaan, ei tässä vaiheessa voi yksityiskohtaisemmin korjaussuunnitelmiin paneutua.

Ritarihuoneella 8.1.1987

Heikki Hänninen

